

Thomas Norsted Karlsen

Skandinavisme i Morgenbladet

En studie av avisenes omtalelse av
skandinavisme i tidsrommet november 1863
frem til november 1864

Fordypningsoppgave i Lektorutdanningen i historie for trinn 8-13
Mai 2020

Thomas Norsted Karlsen

Skandinavisme i Morgenbladet

En studie av avisenes omtalelse av skandinavisme i tidsrommet november 1863 frem til november 1864

Fordypningsoppgave i Lektorutdanningen i historie for trinn 8-13
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Abstract

This research paper is about scandinavism and the newspapers discussion of scandinavism in the public discourse in from November 1863 until November 1864. The research thesis of this paper is: *During the period from November 1863 until November 1864, what is the newspapers discourse about scandinavism before, during and after the second Danish-German war?*

To analyze this the paper will look at one of Norway's biggest newspaper at the time, *Morgenbladet*, and analyze how this paper write about the second Danish-German war, and what the papers positions are scandinavism, the question about Schleswig and the war itself. This will be analyzed by a word source to see how many hits different key terms have during the period and to more closely read a selection of *Morgenbladet*'s editions in the time period. As we can see from this research *Morgenbladet* changes both its frequency and the way it discusses scandinavism and the second Danish-German war during this period. The paper will also demonstrate how *Morgenbladet* has its own agenda promoting scandinavism, and Norwegian-Swedish participation in the war. To prove this the paper will compare some of the observations done of *Morgenbladet* with *Den Norske Rigstidende* and *Aftenbladet*. *Den Norske Rigstidende* is used to compare *Morgenbladet*'s reports of the events. As we will see *Den Norske Rigstidende* has a much more balanced view and reports of the events in a way that is comparable to todays newspapers. This contrasts with *Morgenbladet* which uses their editions to front their own message. *Aftenbladet* is used to get liberal comparison with the conservative *Morgenbladet*. The paper arguments that *Aftenbladet* has the same view as *Morgenbladet* closely before the war erupts.

This framework of this paper is to first present the reader with a theoretical framework which the analysis is done, before it moves on to some important concepts, key terms and previous research done on the topic. Followed by a brief historical overview and then the analysis of *Morgenbladet* and at the end the paper compares the and contrasts wit the previously mentioned *Aftenbladet* and *Den Norske Rigstidende*.

Sammendrag

Denne fordypningsoppgaven handler om skandinavisme og avisenes diskusjon omkring dette begrepet i det offentlige ordskiftet i fra november 1863 og frem til november 1864. Forskningsspørsmålet i denne oppgaven er: «Hvordan stiller avisene seg til utvikling og meninger om skandinavisme frem mot, i løpet av, og etter den andre slesvigske krig i tidsrommet november 1863 og frem til november 1864?»

For å svare på dette spørsmålet så undersøker oppgaven hvordan en av Norges største aviser, Morgenbladet, omtalte hendelser tilknyttet det slesvigske spørsmål og den andre dansk-tyske krig. Oppgaven analyserer også hva som er Morgendagen standpunkt til skandinavisme, det slesvigske spørsmål og den andre slesvigske krig. Dette blir gjort ved å analysere hvor mange treff forskjellige nøkkelord får på nasjonalbibliotekets søkemotor, samt en mer nærgående analyse av hva forskjellige utgaver av Morgenbladet skriver i dette tidsrommet. Analysen argumenterer for at Morgenbladets posisjon på disse spørsmålene endrer seg i løpet av krigen ved å sammenligne hvordan Morgenbladet skrev om disse spørsmålene før krigen, økningen av hyppigheten og sterkere ord i innleggene selv til hvordan hyppigheten syner, og innleggenes ordlyd blir svakere etter krigen. Oppgaven fokuserer hovedsakelig på Morgenbladet, men tar også i bruk de to avisene Den Norske Rigstidende og Aftenbladet for å kunne gjøre noen komparative analyser av observasjonene som er gjort i Morgenbladet. Her har de to avisene forskjellige oppgaver, hvor Den Norske Rigstidende vil bli brukt for å sammenligne og vise hvordan Morgenbladets rapportering av hendelsene er med skandinavistisk agenda, mens Aftenbladet blir brukt for å vise hvordan denne agendaen ikke nødvendigvis kun tilhører de konservative i det offentlige ordskiftet.

Oppgaven er konstruert på en slik måte at den først vil redegjøre for fremgangsmåte og metode i oppgaven, før den går videre til å redegjøre for viktige begreper og tidligere forskning. Før analysen så tar oppgaven kort for seg den historiske bakgrunnen, før analysen og funnene blir fremstilt mot slutten.

Innhold

<u>1. Formål og struktur</u>	4
<u>1.1. Tema og problemstilling</u>	4
<u>1.2. Om valg av teori og metode</u>	5
<u>1.3. Oppbygning og avgrensning i oppgaven</u>	5
<u>2. Teori og metode</u>	7
<u>2.1. Valg av teori</u>	7
<u>2.2. Sentrale begreper</u>	9
<u>2.2.1. Skandinavia, skandinavisme, tidlig skandinavisme og høy skandinavisme</u>	9
<u>2.2.2. Politisk og kulturell skandinavisme</u>	10
<u>2.2.3. Andre begreper knyttet til oppgaven</u>	11
<u>2.3. Metode: fremgangsmåte og kritikk av diskursanalyse</u>	12
<u>3. Tidligere forskning</u>	15
<u>4. Historisk bakgrunn</u>	17
<u>5. Analyse av Morgenbladet</u>	19
<u>5.1. Morgenbladets formål og oppbygning</u>	19
<u>5.2. Morgenbladets bruk av politisk skandinavisme</u>	21
<u>5.3. Morgenbladets beskrivelser av hendelser tilknyttet det slesvigske spørsmålet</u>	22
<u>5.3.1. Før den andre slesvigske krig</u>	22
<u>5.3.2. Under den andre slesvigske krig</u>	24
<u>5.3.3. Etter den andre slesvigske krig</u>	25
<u>5.4. Oppsummering</u>	26
<u>6. Analyse av Den Norske Rigestidende og Aftenbladet</u>	28
<u>6.1. Den Norske Rigestidende: rapportering av den andre slesvigske krig</u>	28
<u>6.2. Aftenbladet: et liberalt blick</u>	30
<u>7. Konklusjon</u>	33
<u>8. Referanser</u>	35
<u>8.1. Kilder</u>	35
<u>8.2. Litteratur</u>	36
<u>8.3. Aviser</u>	36

1. Formål og struktur

1.1. Tema og problemstilling

Gjennom skolen blir norske skoleelever innprentet med nasjonalromantiske figurer og Norges kamp for selvstendighet, først fra Danmark og så senere Norges kamp for oppløsningen av unionen med Sverige. Synes virkelig Norges befolkning tiden i unionen med Sverige var en evig kamp mot selvstendighet, og at unionen med Danmark var noe man var glade for å legge bak seg? Eller var det panskandinaviske krefter som prøvde å trekke også Norge og Norden inn i et tettere skandinavisk samarbeid?

Dette skal denne oppgaven forsøke å svare på ved å utforske nordmenns holdning til skandinavisme rundt den andre slesvigske krig i 1864. Å fange folkets opinion for noe som skjedde for over 150 år siden ville vært lett om det var blitt gjort folkeundersøkelser på samme måte som vi gjør i dagens politiske bilde. En meningsmåling ville fått frem befolkningens tanker om disse spørsmålene. Ettersom at dette er umulig, og forfatteren ikke har en tidsmaskin han kan reise tilbake for å spørre Norges befolkning anno 1864, så vil jeg ta for meg det offentlige ordskiftet og da spesielt i form av avisenes holdninger til det skandinaviske spørsmålet, og deres omtale av konflikten som skjedde mellom Danmark og Tyskland om hva mange regnet som det skandinaviske Slesvig.

Forskningsspørsmålet denne oppgaven stiller seg er:

«Hvordan stiller avisene seg til utvikling og meninger om skandinavisme frem mot, i løpet av, og etter den andre slesvigske krig i tidsrommet november 1863 og frem til november 1864?»

I denne problemstillingen så ligger det at oppgaven skal analysere om det avisene skriver har en kontinuitet eller om avisene endrer mening før og etter prosessen. Avisene skal også sammenlignes for å se om det er fellestrekk og hva som er forskjellig i deres rapportering om konflikten og mening om skandinavismen. Hoveddelen av analysen vil bli foretatt om den konservative avisen Morgenbladet. Morgenbladet var en pådriver for skandinavisme, og foretrakk i utgangspunktet at den politiske unionen mellom Norge og Sverige ble utvidet til å også gjelde Danmark. Analysen skal vise hvordan de fikk frem disse meningene i tidsrommet 1. november 1863 og frem til 31. oktober 1864. I samme tidsrom så skal vi se på hva Den Norske Rigstidende skrev om hendelsene som skjedde. Denne avisen fungerte som regjeringens eget annonseringsorgan ved det var avisen regjeringen hadde valgt å bruke for å rapportere sin aktivitet. De måtte dermed oppføre seg annerledes enn hva Morgenbladet kunne gjøre. I tillegg til dette så skal oppgaven se litt på den mer liberale avisen Aftenbladet, og i hvilken grad denne avisen var enig med Morgenbladet.

1.2. Om valg av teori og metode

Det finnes flere ulike metoder og ressurser jeg kunne brukt for å besvare oppgaven. Deler av analysen vil forsøke å svare på problemstillingen ved å gjøre en diskursanalyse. Andre deler vil bruke analysere ved hjelp av begrepene som blir redegjort for under begrepsdelen, mens noen deler av analysen igjen vil bli besvart ved å se hvor mye avisene har skrevet om relevante artikler i det gitte tidsrommet. Metoden brukt for å besvare denne oppgaven er sånn sett en kombinasjon av ulike metoder man kan bruke for å besvare en slik oppgave. En kombinasjon av metoder er brukt for å kunne belyse flere ulike sider ved tematikken. Det er også den måten jeg fant det best å kunne besvare de forskjellige variasjonene som dukker opp i problemstilling.

Analysematerialet som er brukt er hovedsakelig Morgenbladet fra november 1863 og frem til november 1864. Dette blir supplert med Aftenbladet i november og desember 1863 og et lite utvalg av Den Norske Rigstidende. Formålet med denne analysen vil være å kunne reflektere over en del av befolkningens meninger gjennom avisenes skrivning. Antakelsen her er at de som leser og sender inn innlegg til avisen er en del av en type diskurs som reflekterer en gruppe som har en lignende holdning til tematikken. Man vil ikke kunne vite om avisenes meninger faktisk reflekterer befolkningens holdninger, men man vil få en pekepinn på hva den generelle opinionen var blant denne gruppen og ved hjelp av supplerende materiale fra Den Norske Rigstidende og Aftenbladet, kan man dermed gå et stykke på veien får å konkludere og oppsummere befolkningens holdninger.

Andre materiale som kunne blitt brukt for å svare på denne oppgaven er teaterstykker, sangtekster og litteratur. Grunnet omfanget kunne ikke denne oppgaven fokusert på så mange ulike litterære sjangere, men har valgt å fokusere på kun en av dem. Aviser ble valgt grunnet at ofte oppdaterte raskt og kanskje i større grad kan fange en midlertidig folkeopinion.

1.3. Oppbygning og avgrensning i oppgaven

Kapitelene i denne oppgaven er forsøkt bygd opp på et strukturert vis med underkapitler ved de lengste delene av oppgaven. Oppgaven har seks hoveddeler, samt en kildeliste på slutten. I dette avsnittet skal oppgaven forklare hensikten med de ulike delene av oppgaven. Etter innledningen, hvor hensikten har vært å gi et raskt innblikk i oppgaven, kommer teori og metode-delen hvor oppgaven først redegjør valget av teori som har blitt gjort i sammenheng med denne oppgaven. Deretter så definerer oppgaven noen sentrale begrep, som ulike former for skandinavisme, før oppgaven gir en metodisk gjennomgang av prosessen som ligger bak analyseinnsamlingen senere i oppgaven.

I tredje del forsøker oppgaven å belyse tidligere forskning som har blitt gjort innenfor dette temaet. Oppgaven vil forklare at skandinavisme var et begrep som ble brukt av norske historikere allerede på starten av 1900-tallet, men at forskningen etter det i har vært lite. Det ble nesten så man konkluderte og satte et lokk på skandinavisme på starten av 1900-tallet her i Norge. I nyere tid så har det kommet noe ny forskning på dette området og det er her oppgaven trekker ut mye av grunnlaget for kilder og begrepsanalysen som ligger i oppgaven.

I fjerde del skal oppgaven ta for seg den historiske bakgrunnen til befolkningen i Norge i det aktuelle tidsrommet. Det skal her redegjøres for hvordan Skandinavia var i nærheten av å bli en del av en personalunion. I tillegg til det skal oppgaven redegjøre for bakgrunnen og noen utløsende årsaker for den andre dansk-tyske krig og problemstillinger rundt hva man kan kalde det slesvigske spørsmål.

I del fem og seks av oppgaven har jeg analysert kildematerialet og sett på hvordan Morgenbladet fremstiller seg til spørsmålet om det skandinaviske samarbeidet og hvordan de andre avisene står til kontrast og likhet med Morgenbladet.

I syvende kommer den påfølgende konklusjonen hvor oppgaven vil konkludere med at politisk skandinavisme i utgangspunktet var ønsket av Morgenbladet, men at de etter hvert ble mer tilbakeholdne med sine skandinavistisk vennlige rapporter og utsagn. Dersom vi skal reflektere avisene sin mening så var en politisk union med Danmark uønsket for det norske folk, men det var mange i Norge som ønsket et nært samarbeid og det Ruth Hemstad definerer som kulturell skandinavisme.¹

---

¹ Hemstad 2008: 37 og 39.

2. Teori og metode

2.1. Valg av teori

Når det gjelder teorien som er blitt brukt i utformingen av problemstillingen og presentasjonen av den historiske bakgrunnen, så har målet vært at dette skal bestå av moderne norsk forskning på skandinavisme. Dessverre finnes det lite mangfold av dette da mye av det som har blitt skrevet kommer fra Ruth Hemstad² Hun har skrevet noen tekster og en doktorgradsavhandling som senere har blitt utgitt som en bok. Dette er hovedvekten av de moderne sekundærkildene.³ Hemstad sine arbeider har blitt brukt i formingen av forskningsspørsmålet samt til defineringen av noen viktige begreper om skandinavisme som blir gjort senere i denne delen av oppgaven. I tillegg til dette har Hemstad også blitt brukt som referanse i kapittelet om historisk bakgrunn. I den historiske bakgrunnen er også et digitalt leksikon blitt brukt for å redegjøre for de politiske omstendighetene som påvirket samfunnet og tenkning i den aktuelle perioden.⁴ Av primærkilder brukes hovedsakelig samtidige avisartikler som er funnet på nasjonalbibliotekets hjemmeside.⁵ Avisene som blir brukt er Morgenbladet, Aftenbladet og Den Norske Rigstidende. Utgangspunktet her har vært den konservative avisen Morgenbladet, men siden konservative krefter har et sterkere grunnlag for å være tilhenger av skandinavisme, så har vi også med noen artikler og sitater den mer liberale avisen Aftenbladet. Artiklene fra Morgenbladet kommer fra tidsrommet november 1863 og frem til november 1864. Her er de ulike opplagene trukket ut fra både før, i løpet av og etter kampene i konflikten. I den samme perioden så skal vi trekke frem noen sitater og artikler fra Den Norske Rigstidende for å vise hvordan de skriver om hendelsene kontra Morgenbladet. Når det gjelder Aftenbladet så vil oppgaven analysere oppslag fra slutten av 1863 og i starten av 1865. Grunnen til det er at Aftenbladet sine oppslag fra 1864 ikke er digitalisert, og at jeg ikke hadde tilgang til mikrofilmer av disse opplagene, selv om dette er noe som finnes.

For å finne de aktuelle avisene, så foretok jeg flere søk i nasjonalbibliotekets søkemotor. Begrepene som ble brukt var «skandinavisme», «skandinavien», «Slesvig», «Danmark», «dansk», «tysk» og «Preussen». I tillegg så begrenset jeg treffene slik at kun treff mellom 1. november 1863 og 31. oktober 1864 dukker opp. Hovedfokuset på oppgaven er på våren, og de fleste avisene som er lest ble utgitt i mars-mai, men jeg valgte å inkludere et så bredt tidsintervall fordi jeg da kan finne avis oppslag fra tidlig i krigen i desember, men også fra etter at krigen er ferdig. Da jeg søkte på «skandinavisme» med

---

² Hemstad 2008: 27.

³ Hemstad 2008. Hemstad 2018.

⁴ Encyclopedia Britannica. Store norske leksikon.

⁵ Nasjonalbiblioteket.no

denne tidsinnstillingen fikk jeg bare 28 treff. Etter å ha lest flere utgaver av Aftenbladet enn den som dukket opp under søket, så jeg at årsaken til så få treff på dette søkeordet er at søkemotoren til nasjonalbiblioteket kan ha litt problemer med å gjenkjenne de gotiske ordene som ble brukt i aviser i den aktuelle perioden. I tillegg så er det ikke like mange utgaver på nasjonalbiblioteket sine sider av Aftenbladet som det er av Morgenbladet. Det fungerte heller ikke å ta utdrag fra ordene slik som hvis jeg søkte «andinavisme» istedenfor «skandinavisme». Tanken her var at dette kunne redusere feillesninger for søkemotoren ved at det ville vært færre bokstaver for den å tolke. Et annet problem som dukket opp, er at søkefunksjonen ikke oppfattet bindestrek som en bindestrek. Det vil si at dersom jeg søkte «dansk-tysk», så fikk jeg treff på både dansk og tysk, men ordene var ikke nødvendigvis i samme oppslag. Dette kan løses ved å søke på ordene med et pluss tegn sammen slik som dette: «dansk + tysk», men da vil man heller ikke få opp ordene etter hverandre, og dette er kun en garanti for at ordene finnes i samme avisoppslag.

Når det gjelder valget av begreper så ble skandinavisme valgt fordi at det er et sentralt ord for forskningsspørsmålet i oppgaven. Dette ordet ga imidlertid ikke mange treff, men jeg var da garantert at artiklene nevnte begrepet, og det var en høyere sjans for at artiklene også beskrev betydningen av begrepet. Dette ga flest treff hos Morgenbladet, som virket å være mer bevisst på dette begrepet enn hva de andre avisene var. Siden ikke skandinavisme i seg selv ga mer enn 28 treff, så måtte jeg også bruke andre søkeord. Da forsøkte jeg å finne ord som kunne passe til å beskrive hendelsene som utspilte seg i krigen mellom Danmark og Tyskland eller konflikten før krigen brøt ut. For å fange utenrikskorrespondanse, så brukte jeg «Danmark», noe som ga 810 treff. Siden det det slesvigske spørsmålet trolig opptok mye tid av Danmarks utenrikspolitikk i denne perioden, så vil flere av disse treffene handle om Danmarks politiske konflikt eller krigen med de tyske rikene. 810 treff er ganske mange, men dersom jeg sjekker alle avisene som nasjonalbiblioteket har fra denne perioden, så fikk jeg 1367 treff. Så treffene er betydelig redusert ved å søke «Danmark». «Preussen» ble også brukt som søkeord med samme begrunnelse som bruken av «Danmark». «Preussen» ble valgt over andre tyske stater på den tiden ved at Preussen var leder av det tyske forbund, og at artikler jeg hadde lest av Morgenbladet ofte nevnte Preussen som et av stedene hvor de hadde utenrikskorrespondanse. Ideen var dermed og også oppfange utenrikskorrespondanse fra andre aviser, noe som fungerte, men var litt problematisk fordi mange av treffene ikke omhandlet den andre slesvigske krigen. Søket på «Preussen» ga 582 treff.

Jeg forsøkte også å bruke «Slesvig» som et søkeord. Dette ga 605 treff. I flere av avisoppslagene jeg fikk treff på med dette søkeordet diskuterte det slesvigske spørsmålet direkte. Dette var en fordel ettersom at det ga flere treff i aviser utenom Morgenbladet.

Det ble dermed lettere å tolke hva avisene mente om skandinavisme, ettersom at jeg viste at en artikkel i oppslaget ville være relevant for dette spørsmålet. I tillegg til å søke på søkeordene som er beskrevet her, så kombinerte jeg søkeordene med et addisjonstegn slik at kun oppslag som hadde treff på begge nøkkelordene ville dukke opp. Dette begrenset de høye treffene betydelig og ga en høyere garanti for at artiklene var relevant for denne oppgaven.

2.2. Sentrale begreper

2.2.1. Skandinavia, skandinavisme, tidlig skandinavisme og høy skandinavisme

Skandinavia er et uttrykk som blir brukt for å fortelle om et geografisk areale. Land som i dag inngår i det geografiske Skandinavia er Norge, Sverige, Danmark og Finland. I geografibøker fra tiden etter unionssammenslåing med Sverige ser vi at begrepet «den skandinaviske halvøy» bli brukt i lærebøker.⁶ I denne sammenheng siktet forfatterne kun til Norge og Sverige, og dette ble brukt som et identitetsskapende begrep hvor formålet var å skape en felles tilhørighet for norske og svenske skolebarn.⁷ I perioden mellom 1814 og 1840 ser vi også en skolebok som bruker begrepet «Skandinavia» som en fellesbetegnelse på kun Norge og Sverige. Bruken av begrepet Skandinavia og den skandinaviske halvøy er eksempler på skandinavisme utført i praksis. Skandinavisme i denne oppgaven blir brukt som et samlebegrep for å fremme relasjoner mellom de tre skandinaviske landene Norge, Sverige og Danmark.

Skandinavismen i perioden frem mot 1840-tallet er hva Hemstad kaller «tidlig skandinavisme».⁸ Perioden denne oppgaven skal ta for seg er en senere form for skandinavisme som oppstår samtidig som de tyske og italienske tankene om forening av sine nasjonalfolk og idéen om en nasjonalstat for folket med felles kultur og språk. Denne andre bølgen med skandinavisme er den som ofte bare blir omtalt som skandinavisme i historiske verk, og det er fra 1840-tallet og til 1860-tallet at skandinavisme står på sitt sterkeste. Dette kan vi kalle for høy skandinavisme. Senere på starten av 1900-tallet oppsto hva Hemstad kaller ny-skandinavisme⁹. Siden mesteparten av oppgaven vil konsentrere seg om den andre formen for skandinavisme vil ikke oppgaven referere til dette som høy skandinavisme. Med mindre oppgaven omtaler formen for skandinavisme som tidlig skandinavisme eller ny-skandinavisme kan dermed leseren anta at det er formen for skandinavisme som var populær på midten av 1800-tallet det er snakk om.

---

⁶ Hemstad 2018: 117.

⁷ Hemstad 2018: 117.

⁸ Hemstad 2008: 46 og 48.

⁹ Hemstad 2008: 22-23.

Et annet kjennetegn på skandinavismen ved midten av det 18. århundret kontra den som er omtalt i eksempelet om lærebøker, er at Danmark blir en del av det skandinavistiske prosjektet. Det finnes nå krefter som ser for seg en forening mellom de to nordiske kongehusene. Skandinavisme er dermed ikke bare et geografisk tinget begrep, men det er også til en viss grad et tidsbestemt begrep som ikke må forvises med det skandinaviske geografiske begrepet.

2.2.2. Politisk og kulturell skandinavisme

I analysedelen av denne oppgaven vil det bli tydeliggjort for to forskjellige former for skandinavisme innenfor den tidsperioden som er satt. Disse to formene er politisk skandinavisme og kulturell skandinavisme. Politisk skandinavisme er den strengeste formen for skandinavisme og dette er ideen om en union mellom de tre skandinaviske rikene. Det finnes forskjellige grader av union, men alle former for politisk skandinavisme inneholder union i form av forening av de to nordiske kongefamiliene. Strengere former for politisk unionisme inneholder også felles toll-union, felles pengepolitikk og felles utenrikspolitikk. I de strengeste formene er dette tiltenkt ledet av kongen med støtte fra et overnasjonalt eller mellomnasjonalt politisk organ¹⁰. Mildere former for skandinavisme inneholder kun forening av kongehusene og fremme felles interesser og mål¹¹. De fleste former for politisk skandinavisme inneholder likevel en form for tollunion eller en annen fellesmyndighet. Morgenbladet bruker politisk skandinavisme som et begrep. I analysedelen så vil det også forekomme en analyse av Morgenbladets bruk av dette begrepet.

Kulturell skandinavisme handler om å fremme felles identitet og fellesskap mellom de tre skandinaviske riker.¹² Denne formen for skandinavisme inneholder ingen uttalt forening av kongehusene, men er ikke nødvendigvis uttalt imot sammenslåing heller. Det er imidlertid ganske synlig at det ikke fremmes noen andre offisielle former for sammenslåing av politiske organer. De som var kulturelt skandinavistiske støttet felles samarbeid mellom universitetene og ønsket å fremme støtte til de andre skandinavistiske landene dersom de ønsket det. Begge formene for skandinavisme har dermed det til felles at de var villige til å støtte Danmark i krigen mot de tyske statene for å beholde Slesvig som et skandinavistisk område. Kulturelle skandinavere ville gjøre dette gjennom diplomatisk støtte mens en politisk skandinav ville foretrukket å bli med i denne krigen militært ved frivillighet eller helst som nasjonalt forsvar.

---

¹⁰ Hemstad 2008: 21.

¹¹ Hemstad 2008: 21.

¹² Hemstad 2008: 21.

2.2.3. Andre begreper knyttet til oppgaven

Med det slesvigske spørsmål så sikter denne oppgaven til konflikten mellom Preussen og Østerrike på den ene siden, mot Danmark på den andre. I Danmark mente man at Slesvig var viktig å beholde grunnet den store andelen av dansk talende i befolkningen. Holstein derimot besto hovedsakelig av en tysktalende befolkning, og det var en viss oppfatning om at Holsteins innlemmelse i et tyske rike var uunngåelig ettersom at de allerede var blitt medlem av det tyske forbund. Det slesvigske spørsmålet handler derfor om hvorvidt Slesvig skulle være under tysk eller dansk kontroll og hvordan man skulle løse problemet ved at store deler av befolkningen var enten tysktalende eller dansktalende under en statsmakt med et annet språk. I dag er det slesvigske problem løst ved at Slesvig ble delt mellom dagens Tyskland og Danmark. Dette skjedde etter mange år med indre konflikt i Slesvig før halve Slesvig ble tilbakeført til Danmark. I dag bor det kun en veldig liten minoritet tyskere i Danmark, og en liten minoritet dansktalende i Tyskland. Det som i dag virker som den endelige løsningen på problemet var altså å prøve å dele Slesvig etter hvilket språk man talte hvor. Etter den andre dansk-tyske krig var imidlertid ikke problemet løst, og resultatet av krigen for Slesvig var at det tilhørte Tyskland isteden for Danmark. Det var nå en stor dansktalende minoritet istedenfor en stor tysktalende minoritet.

Et annet begrep som blir brukt i oppgaven er unionisme. Med unionisme så menes det i denne oppgaven at man støtter unionen mellom Norge og Sverige og de som fremmer et unionistisk synspunkt ønsker da å støtte unionen. Er man unionist, så er sannsynligheten stor for at man også var tilhenger av skandinavismen, men unionisme kan utelukke Danmark. I konservatismen på denne tiden så var unionisme en viktig del. Typiske konservative trekk som å støtte opp mot kongemakten og ha en sterk regjering, var trekk som også fremmet unionismen. Konservativ tankegang på denne tiden var dermed tett knyttet opp mot unionisme. Da er det heller ikke unaturlig å tenke seg at konservative tenkere i større grad var for en utvidelse av unionen enn hva liberalistiske tenkere ville vært. En større union ville ført til en sterkere stat.

Et annet begrep som blir lite brukt i oppgaven, men som er viktig å diskutere er representativitet. Hva er det oppgaven egentlig undersøker ved å analysere hva avisene skriver om skandinavisme? I denne oppgaven så er Morgenbladet vektet i større grad enn de andre avisene. Meningene til Morgenbladet er ikke et uttrykk for den generelle befolkningen. Morgenbladet er en konservativ avis med konservative lesere. Det er også grunn til å tro at de som sender inn leserinnlegg til Morgenbladet også er en konservative. I tillegg til å være konservative, så vet vi at Morgenbladets lesere er interessert i politikk. Morgenbladets meninger er derfor kanskje bare representativt for en liten konservativ svensk-vennlig elite. På tilsvarende måte så kan også Aftenbladet og

Den Norske Rigestidende være en refleksjon av hva små grupper i samfunnet mener. I dette tilfellet en henholdsvis liberal kulturell elite og regjeringen selv.

2.3. Metode: fremgangsmåte og kritikk av diskursanalyse

En mulighet for å besvare forskningsspørsmålet i oppgaven på er å anvende diskursanalyse. Med diskursanalyse så menes det her den type diskursanalyse som har sitt fremspring etter Foucaults forfatterskap på 60 og 70 tallet.¹³ Diskurs analyse er imidlertid et bredt begrep med mange ulike tilnærminger. Jørgensen & Phillips har skrevet en bok om diskursanalyse og forskjellige måter å anvende dette på.¹⁴ Her presenter de et flere ulike måter å bruke metoder for å gjennomføre en diskursanalyse. Et av alternativene som blir fremstilt her er hva de kaller for kritisk diskursanalyse. Et stikkord her er forandring, og i denne type diskursanalyse så ser man på hvordan begrepet forandrer seg over tid.¹⁵ Dette er noe som kan passe godt med det aspektet i forskningsspørsmålet som går på å se på Morgenbladets holdning før, i løpet av og etter krigen. En annen metode som også blir presentert er noe Jørgensen og Phillips omtaler som Laclau og Mouffes diskursteori.¹⁶ Denne går ut på å utforske en diskurs ellet et begrep. Et sentralt element her er at det forskjellige diskurser som strider med hverandre. Et eksempel kan være to ulike politiske meninger hvorav den ene vinner frem. Dette eksemplet kan være overførbart til skandinavisme, men i denne oppgaven så utforskes anti-skandinavistiske holdninger i svært liten grad. Denne metoden er derfor ikke like god som den kritiske diskursanalysen.

Som det står skrevet i Løkke & Olden-Jørgensens kritikk av boken til Jørgensen & Phillips så er det vanskelig å ta tak i dette for en student som skal prøve å anvende disse metodene.¹⁷ I kritikken sin så kritiserer de også Jørgensen & Phillips for å skissere for rigide systemer uten å gi mange nok konkrete eksempler til at disse lett kan forstås.¹⁸

I en del av analysen så skal avisene analyseres ved med utgangspunktet i begrepet «skandinavisme». Denne begrepsanalysen ville passet godt med diskursteoretiske retningen til Laclau og Mouffe, som blir skissert i Jørgensen og Phillips.¹⁹ Analysen i denne oppgaven vil imidlertid ikke bare se direkte på dette begrepet, men vil også vise hvordan Morgenbladet rapporterer om hendelsene og hvilke meninger avisen selv

---

¹³ Løkke & Olden-Jørgensen 2001: 182.

¹⁴ Jørgensen & Phillips 2002.

¹⁵ Jørgensen & Phillips 2002: 7.

¹⁶ Jørgensen & Phillips 2002: 6-7.

¹⁷ Løkke & Olden Jørgensen 2001: 183.

¹⁸ Løkke & Olden Jørgensen 2001: 185.

¹⁹ Jørgensen & Phillips 2002: 26-27.

fremstiller for sine lesere. Hensikten her er å skaffe et overblikk i en del av den offentlige diskursen på denne tiden. Metoden som blir brukt i analysen er dermed inspirerte av flere fremgangsmåter, og holder seg ikke til et fast rammeverk som kan passe med de formene for diskursanalyse som er skissert i Jørgensen & Phillips.

I analysen av denne oppgaven så er målet å utforske Morgenbladets holdninger til skandinavisme, både direkte ved at de bruker begrepet, men også indirekte ved å se på holdningene og reportasjene avisen gjør av den andre slesvigske krig. Oppgaven skal også si noe om hvorvidt Morgenbladets beskrivelser og holdninger gjør seg gjeldene i forhold til andre aviser i det offentlige ordskiftet på denne tiden. Metoden i denne oppgaven er utformet ved å bruke forskningsspørsmålet som utgangspunkt.

Forskningsspørsmålet er formulert slik: «Hvordan stiller avisene seg til utvikling og meninger om skandinavisme frem mot, i løpet av, og etter den andre slesvigske krig i tidsrommet november 1863 og frem til november 1864?»

Først vil analysen vise hva Morgenbladet mente om skandinavisme før og tidlig i krigen. Deretter om det har vært noen utviklinger, og til slutt så skal analysen ta for seg andre aviser ved å sammenligne Morgenbladets syn med Aftenbladet, og sammenligne Morgenbladets rapportering om hendelsene med Den Norske Rigestidende. I den første delen er oppgaven inspirert av diskursanalysen for å se hva Morgenbladet faktisk mener med skandinavisme og forskjellige former for skandinavisme. I artiklene som dukker opp videre i analysen vil ikke diskursanalyse være like sentrale, fordi jeg her prøver å besvare forskningsspørsmålet med å se hva avisene har skrevet om hendelsene relatert til den andre slesvigske krig for å etablere hva slags holdninger avisen, og i forlengelse avisens lesere, har om hendelsene som foregår. Deretter så vil oppgaven være mer inspirert av diskursanalyse, selv om utgangspunktet er to komparative analyser i form av å sammenligne Aftenpostens mening om skandinavisme og deres holdninger til hendelsene som skjer i Danmark, mens den andre komparative analysen handler om å sammenligne hvordan Den Norske Rigestidende rapporterer om hendelsene. Her kan man også se noen elementer av diskursanalyse ettersom at analysen sammenligner noen sitater.

Skal man allikevel velge å kalle metoden i oppgaven for diskursanalyse, så er den mest passende beskrivelsen at dette er en løst tilnærming til den kritiske diskursanalysen. Dette er fordi at metodearbeidet er inspirert av flere viktige konsepter i kritisk diskursanalyse. Dette gjelder konseptene som Jørgensen og Phillips lister opp som de sentrale elementene ideologiske effekter, empirisk analyse innenfor sin samtidkontekst

og at den er en del av og påvirker den offentlige diskursen.²⁰ Med dette så mener jeg at metoden brukt i denne oppgaven behandler diskursen som en del av en ideologisk diskurs, hvor man fremmer politiske synspunkt gjennom ord. Det andre konseptet består i at den empiriske analysen skal bli sett ut ifra sin samtidkontekst, og det er noe jeg forsøkt å gjøre i denne oppgaven. Det tredje konseptet består er at ordene og uttrykkene ikke bare er del av den offentlige diskursen, men at de også påvirker den. For denne oppgaven, så vil det si at skandinavisme er et produkt av sin tid, som ikke bare blir påvirket av samfunnsmessige hendelser, men også er med på å påvirke de. I dette tilfellet gjelder det gjennom uttrykk slik som skandinavisme og måten ordet blir omtalt på i positive og negative ordlag. Det blir allikevel mest riktig å si at dette har vært veiledende prinsipper for fremgangsmåten, og at det finnes flere elementer i Jørgensen & Phillips redegjørelse for kritisk diskursanalyse som ikke har blitt tatt hensyn til i denne oppgaven, fordi man da ikke får analysert forskningsspørsmålet i samme omfang.

---

²⁰ Jørgensen & Phillips 2002: 61-63.

3. Tidligere forskning

Den andre dansk-tyske krigen har av Bjørnstjerne Bjørnson blitt omtalt som skandinavismens død.²¹ Til tross for sitt arbeid som nasjonsbygger var Bjørnson også en sterk tilhenger av en skandinavisk union. Han var en uttalt skandinavist og er kanskje den mest kjente skandinavistiske stemmen vi ar Norge på denne tiden. Bjørnson ble sterkt preget av Norge og Sverige sin uvilje til å hjelpe danskene i kamp, og han så skuffet på at drømmen hans om et rent Skandinavia døde med Tysklands annektering av Slesvig. Som forfatter av Norges nasjonalsang så er Bjørnson en stor figur innenfor den norske nasjonalismen, og hans forhold skandinavismen har ført til at flere historikere har kommentert hans uttalelse om skandinavismens død, og analysert forskjellige aspekter ved skandinavismen i tilknytning til noe han ha skrevet eller uttalt.

Myhre skriver i sin bok om skandinavismens død i 1964 som et etablert faktum.²² Det er i midlertidig ikke alle forskere som er enig med. Ruth Hemstad skriver i sin bok at skandinavismen fikk en oppblomstring på slutten av 1800-tallet.²³ Hun argumenter for at skandinavismen ikke sluttet i 1864, men endret form og fokus. Der hvor det tidligere hadde vært fokus på dynastisk og politisk skandinavisme, flyttet fokuset seg over på det hun kaller praktisk orientert skandinavisme.²⁴ Dette er ikke en egenform for skandinavisme, men en måte å beskrive hvordan kulturell skandinavisme ble utøvd etter den politiske skandinavismens død. Hemstad hevder dermed at skandinavismen ikke døde i 1864, noe Tjelmeland er enige i.²⁵ Det kan synes at Myhre og Hemstad er uenige om sine oppfatninger om skandinavisme og dens tilbakeslag i 1864, men i realiteten så skriver de om forskjellige former for skandinavisme. Skandinavismen Myhre skriver om er den samme som Bjørnstjerne Bjørnson skrev om. Dette kan betegnes som tilsvarende Hemstads politiske skandinavisme. Den danske historikeren Uffe Østergård er også enig i Hemstad sin analyse av at skandinavismen endrer karakter fra være opptatt av det politiske til å bli mer praktisk orientert, eller som han skriver mer «fokus på det kulturelle».²⁶ Også i Sverige finnes det et eksempel på at man mener skandinavismen ikke døde, men endret form i løpet av 1864.²⁷ Det er også viktig å nevne at den politiske skandinavismen, i henhold til denne oppgavens definisjon, døde i 1864. Det fantes fortsatt krefter som ønsket sterkere bånd mellom Norge og Sverige i form av

---

²¹ Myhre 2015: 229.

²² Myhre 2015: 229.

²³ Hemstad 2008: 17-18.

²⁴ Hemstad 2008: 16-17.

²⁵ Tjelmeland 2009: 313-314.

²⁶ Østergård 2004: 375

²⁷ Nilsson 2014: 416.

unionisme.²⁸ Skandinavismen er også utforsket i andre vitenskapsfelt slik som eksempelvis litteraturvitenskap.²⁹

I denne oppgaven så vil ikke fokuset være på hvordan skandinavismen endret seg eller det skandinavistiske fellesskapet mellom Norge og Sverige, men oppgaven skal forsøke og vise hvordan denne politiske skandinavismen så ut i den form den var skrevet om av Morgenbladet fra november 1863 og til og med november 1864. Dersom man skal finne en konflikt om dette så må det være den tidligere nevnte debatten om hvorvidt skandinavismen døde i 1864 eller ikke. Som tidligere nevnt så er det ikke direkte uenighet og de motstridene uttalelsene kan synes å komme av at forskerne ikke skiller på det Hemstad kaller politisk og kulturell skandinavisme. Analysen i denne oppgaven føyer seg inn i det synet av at den politiske skandinavismen helt klart blir svakere i løpet av 1864, men det er ikke hovedfokuset i oppgaven, kun en del av svaret på forskningsspørsmålet.

---

²⁸ Aamold 2017: 113.

²⁹ Haaberg 2015: 157.

4. Historisk bakgrunn

Som redegjort for i metodedelen, så er det viktig å kunne sette seg inn i den historiske konteksten som befolkningen i Norge hadde på denne tiden for å kunne besvare forskningsspørsmålet i oppgaven. Dette kapitlet vil dermed gi en kort oppsummering av store politiske hendelser som ligger til grunn for folkets holdning om skandinavisk samarbeid i 1863-1864. Oppslutningen rundt skandinavisme blir ofte omtalt å ha være på sitt sterkeste rundt 1840-1860 årene.³⁰ Det var sterkt knyttet opp mot det slesvigske spørsmålet og konfliktene mellom Danmark og de tyske rikene som foregikk på den tiden.

Over hele Europa hersket nasjonalromantikken, og dette var spesielt synlig i Italia og Tyskland som begynte omfattende samlingsprosesser.³¹ For de tyske rikene betydde dette også å kunne få tak i de tysk talende hertugdømmene Slesvig og Holstein. Spesielt i Holstein var den tysktalende befolkningen stor, men i Slesvig var det også en stor dansktalende befolkning.³² Dette førte til to kriger med Danmark mot Preussen og Østerrike. Disse krigene blir i denne oppgaven omtalt som de slesvigske krigene. Den første krigen ble utkjempet i 1848-1849, og endte med en fredsavtale som ble skrevet i London.³³ Ifølge denne avtalen måtte den danske kronen sikre de to hertugdømmene sin selvstendighet, og ikke forsøke å innlemme disse i Danmark. Til gjengjeld skulle heller ikke Preussen og Østerrike forsøke å erobre Slesvig eller Holstein. Det virket å være oppfatning blant de skandinaviske folkene at dette problemet ikke var blitt løst og det slesvigske problemet fortsatte i form av at Slesvig nå var et slags halv-hertugdømme, som på en side fortsatt var under den danske kronen, men den tyske befolkningen hadde fått særbeskyttelse som hindret den danske tronen fra å innlemme den dansktalende befolkningen som en del av Danmark. Det slesvigske problem kan altså kort oppsummeres med at det var to motstridene former for nasjonalisme i samme hertugdømme, og både Danmark og Preussen var interessert i å gjøre krav på befolkningen og innlemme Slesvig i sitt eget rike.

Karl den 15. av Sverige var personlig interessert i de skandinavistiske tankene og tilhenger av skandinavistiske initiativ.³⁴ For han ville skandinavisme for det første føre til sterkere bånd mellom Norge og Sverige og for det andre ønsket han seg en skandinavisk union som også innebefattet Danmark.³⁵ Denne unionen ville ta form i at de to nordiske kongehusene ville bli forent. Dette kunne skje ettersom at den danske kong Frederik 7.

---

³⁰ Myhre 2015: 229.

³¹ Palmer 2014:536

³² Myhre 2015: 229.

³³ Schleswig-Holstein 2020.

³⁴ Mardal 2018.

³⁵ Hemstad 2008: 52.

ikke hadde egne barn og ingen nære arvinger. Det var dermed en reel mulighet for at Karl kunne bli valgt som Danmarks neste konge. Et ledd i Karls muligheter for å bli konge over hele Skandinavia var å godgjøre seg med den danske befolkningen og Frederik. Han garanterte Frederik at Sverige ville komme Danmark til hjelp dersom de tyske rikene skulle angripe noen skandinaviske områder.

I november 1863 døde Frederik, men Karl ble ikke valgt som Frederiks etterfølger. Danmark valgte isteden hertugen av Glöcksburg, som ble kronet Christian 9.³⁶ Nesten samtidig som Christian ble kronet bestemte den danske folkeforsamlingen seg for å lage en ny grunnlov felles for Danmark og Slesvig. Christians start på sitt styre gikk dermed ut på å prøve å blidgjøre de tyske rikene ettersom at dette ble sett på som et avtalebrudd i forhold til London-avtalen som ble underskrevet etter den første dansk-tyske krig. Forsøkene hans var forgjeves og den andre dansk-tyske krig brøt ut 1. februar 1864 og varte frem til 30. oktober 1864. Kong Karl klarte ikke å få med seg Sverige eller Norge i krig og utenom noen få frivillige kom aldri krigshjelpen som Karl hadde lovet til Christians forgjenger. Danmark fikk heller ikke mye støtte fra andre land og resultatet av krigen var at Danmark mistet Holstein og hele Slesvig. Den manglende skandinavistiske støtten blir ofte sett på som skandinavismens død av mange historikere og offentlige personer.³⁷

---

³⁶ Mardal 2020.

³⁷ Myhre 2015: 229. Hemstad 2008: 54.

5. Analyse av Morgenbladet

Denne delen av oppgaven handler hovedsakelig om analysen av Morgenbladet. Som tidligere nevnt så vil også oppgaven ta for seg komparative analyser av Den Norske Rigstidende og Aftenbladet opp mot Morgenbladet, men dette er reservert et eget kapittel. Dette kapittelet skal analysere Morgenbladets oppbygning, Morgenbladets bruk av skandinavisme og redegjøre for hvordan Morgenbladet omtaler hendelser i relasjon til den andre slesvigske krig.

5.1. Morgenbladets formål og oppbygning

Morgenbladet er Norges lengstlevende avis og ble stiftet i 1819. Morgenbladet som en avis ble brukt som en plattform for å fremme konservatisme og nasjonalromantikk.³⁸ Ifølge Morgenbladet selv, var dette en avis som flittig ble brukt av opposisjonen på Stortinget, og Morgenbladets nettside har også referanser til at avisen drev mye med å fremme nasjonale krefter i det aktuelle tidsrommet.³⁹ Dette passer godt med inntrykket av at dette var en konservativ avis i opposisjon til det mer liberale Stortinget. Typiske trekk for konservative krefter i denne perioden er at de ønsker å fremme norsk kultur og felles nasjonalidentitet med Sverige. Som konservativ avis inkluderer dette å fremme unionisme og skandinavisme. De konservative i dette tidsrommet er stort sett tilhengere av kongehuset, og det er dermed rimelig å anta at Morgenbladet ønsker å fremme kongehuset samtidig som de setter dette inn i et norsk perspektiv. Det at kongen er svensk, og avisen ønsker å fremme det norske er jo noe som man i dag ville sett på som litt motstridende, men som passer godt inn med tankene om Skandinavisme. Skandinavisme er har mange fellestrekk med nasjonalisme, og man kan kalle det en slags nasjonalisme for flere nasjoner. De støttet unionen, og mange konservative ønsket nok å ha en enda sterkere bånd til Sverige enn det man allerede hadde på denne tiden. Dette er noen trekk som man kan kjenne igjen i avisoppslagene deres. Det blir fremmet noen eksempler på dette senere i tekstene. Som tidligere nevnt om ordet representativitet, så er det viktig å tenke på disse tingene når man leser Morgenbladet. Vi vet at Norge ikke ble en del av en skandinavistisk union og vi vet at de konservative kreftene som kjempet for unionen med Sverige tapte dette slaget. Som redegjort for i kapittel 3 om tidligere forskning så er den sentrale tendensen blant forskere i dag at disse tangene kun hørte til et svakt mindretall etter 1864, og var kanskje ikke så sterke før dette heller. Synspunktene som blir fremmet i Morgenbladets analyser kan være representativt for et lite utvalg mennesker som består av en svensk vennlig elite i Norge, og reflekter trolig ikke Norges befolkning i dette tidsrommet.

---

³⁸ Roos 2013: 227, 229 og 233.

³⁹ <https://morgenbladet.no/om-morgenbladet>

Morgenbladet skrev mange artikler om skandinavisme i dette tidsrommet og avisen fikk 23 treff på nasjonalbibliotekets søkemotor fra november 1863 og frem til november i 1864. Som tidligere beskrevet så er søkemotoren til nasjonalbiblioteket noe unøyaktig i sin oppfattelse av gotisk skrift. Dette betyr at avisen trolig har brukt uttrykket mye mer enn det som kommer frem av dette søket. Dette kan likeså bety at de andre avisene, som bare har ett treff hver seg på skandinavisme, også kan ha brukt uttrykket mye oftere enn søkemotoren oppfatter. Allikevel så er 23 treff fortsatt ganske mye mer enn de andre avisene i det aktuelle tidsrommet. Det dermed ikke urimelig å anta at Morgenbladet bruker begrepet oftere enn de andre avisene. I denne første delen av analysen skal vi se på Morgenbladets oppbygning.

Morgenbladet var oppbygd med noen faste deler. Morgenbladet skriver om innenriks og utenriks. Utenrikssaker blir skrevet om via korrespondanse, og former seg ofte som oppsummering av hva en utenlandsk avis har skrevet, slik som å oppsummere avisen Preuzzeitung kommentarer på en politisk hendelse i Preussen hvor avisen går ut mot et parti i å lage trøbbel angående en valgprosess i folkeforsamlingen i Preussen.⁴⁰ Utenriks forekommer også i form av kommentarer som enten er sendt inn av lesere eller skrevet som en leder av avisen selv. Siden de fleste av avisens saker er kommentarer på samfunnsutviklinger, så vil leder bli brukt i denne oppgaven om disse sakene fordi de reflekterer redaksjonen sin mening. Dersom innlegget ikke er en leder, er dette ofte markert med innsenderen sine initialer eller navn. Dette vil i oppgaven bli omtalt som innlegg eller leserinnlegg.

Det at Morgenbladet har valgt å trykke innsendernes innlegg er ofte et tegn på at de er enige med innsenderne, eller i hvert fall at avisens lesere er noenlunde enige ettersom at de fleste innsendte innlegg er enige med hverandre angående skandinavisme og synet på den slesvigske krigen.

Når det gjelder innenriks så er det ofte i form av kommentarer avisen her gir. Dette ligner altså på noe som tilsvarer dagens ledere. Morgenbladet kommenterer altså det politiske bildet i mye større grad enn hva dagens aviser gjør. Emnene som ofte blir tatt opp både innenriks og utenriks gjelder stort sett om politikk og om religion. I tillegg til utenriks og innenriks så har avisen med noen typiske aviselementer slik som værmeldinger (meteorologiske antagelser), døds-kronikk (bekjentgjørelser/dødsfall) og reklame.

---

⁴⁰ Morgenbladet 1863: 3. november.

5.2. Morgenbladets bruk av politisk skandinavisme

Morgenbladet skiller selv ut politisk skandinavisme fra annen skandinavisme og har en definisjon som ser ut til å passe med definisjonen som blir brukt i denne oppgaven. Dette er verdt å merke seg ettersom at det betyr at Morgenbladet prøver å formidle en bevissthet omkring forskjellige typer skandinavisme til leserne sine. Det betyr også at det er lettere å se hva Morgenbladet skriver i lederne sine.

I Morgenbladets utgave den 5. mai 1864 er nesten hele forsiden dekket av en tekst som er undertegnet av en med initialene Ss.⁴¹ Dette er altså et leserinnlegg eller et innlegg fra en fremtredende person i redaksjonen. Siden Morgenbladet har valgt å gi denne personen så mye plass i avisen uten å gi noen motstridende synpunkter senere i avisen, så kan vi anta at Morgenbladet og en stor andel av dets lesere støttet opp om de som ble sagt i dette innlegget. Forfatteren av innlegget er tilhenger av en dynastisk union i Norden. Morgenbladets lesere skiller altså ut dynastisk skandinavisme som en egen form for skandinavisme innenfor politisk skandinavisme. Her skiller de på at en union mellom de tre landene skal ha utgangspunkt i en dynastisk-union, mens alternativet er en union som oppstår på grunn av andre behov og ikke fordi det er en bieffekt av unionen mellom de to kongehusene. Forklart på en litt enklere måte så ønsker forfatteren en union i begge scenarioer, men mener at utgangspunktet for at en union skal bli opprettet må være felles utfordringer. Dette mener han at den slesvigske krigen er. I teksten mener forfatteren at tidligere dynastisk skandinavisme har gitt skandinavisme et dårlig rykte. «Det blir ofte trekket linjer til Kalmarunionen når skandinavisme nevnes...», skriver forfatteren.⁴² Han mener at dette gir et negativt inntrykk av skandinavisme, fordi Kalmarunionen endte med at Sverige brøt seg ut i en blodig borgerkrig og Norge mistet noen år senere sin likeverdighet og ble underlagt Danmark. Dette er meninger som han skriver og redegjør for i innlegget sitt. Dette forteller oss også noe om redaksjonen sine meninger. De ville tvilsomt gitt så mye plass til en innleggsforfatter med mindre de var enige i de store trekkene i innlegget hans. I tillegg så kan vi spørre oss om forfatteren ville sendt dette innlegget til en avis hvor han ikke var en fast leser, eller enige i avisen politiske budskap. I samme utgave redegjør Morgenbladet for unionisme i et historisk perspektiv og kritikken av unionismen. At de følger opp med en så relatert leder til leserinnlegget burde også tolkes som et tegn på at de er enige med forfatteren av det tidligere innlegget.

I lederen sin om unionismen, argumenterer Morgenbladet for at folkets motvilje mot politisk skandinavisme i realiteten er motvilje mot dynastisk skandinavisme. Christian

---

⁴¹ Morgenbladet 1864: 5. mai.

⁴² Morgenbladet 1864: 5. mai.

den 2. er, ifølge Morgenbladet, skyld i denne motviljen mot dynastisk skandinavisme, og Morgenbladet sier at dersom vi hadde sett en politisk union i dagens Skandinavia ville man ikke opplevd den samme motviljen fordi dagens regenter er mer medgjørliche enn fortidens regenter, og er i mindre grad egoistiske. De fremmer i større grad folkets vilje. Dersom man ser innlegget og lederen i sammenheng, så synes Morgenbladet sitt syn på unionismen å være:

1. Politisk skandinavisme kan fremme alle landenes interesser på en god måte dersom den tar form av en forsvarsallianse.
2. Dersom punkt 1 inntreffer, og svensker og nordmenn legger sin godvilje til for å støtte Danmark vil en dynastisk forening komme naturlig.
3. Dersom man har en dynastisk allianse og fortsatt godvilje vil folkene etterhvert oppnå en enhet i form av enhetlig vilje og enhetlig interesser og et enhetlig land.⁴³

Morgenbladet opererer dermed med en litt mer konkret definisjon av skandinavisme enn definisjonen som er brukt i kapittelet om teori og metode. Det må nevnes her at de forskjellige innsenderne av innleggene som er trykt i Morgenbladet ikke nødvendigvis har samme definisjon, og at hensikten til forfatteren alltid vil være ukjent ettersom at vi ikke kan spørre de om den konkrete hensikten bak ordbruken.

5.3. Morgenbladets beskrivelser av hendelser tilknyttet det slesvigske spørsmålet

Denne delen skal redegjøre for aktivitet som kan sees i sammenheng med det slesvigske spørsmålet i Morgenbladet før, under og etter den andre slesvigske krig.

5.3.1. Før den andre slesvigske krig

Denne perioden varer fra november 1863 og til og med januar 1864. Treff på nasjonalbibliotekets søkemotor etter disse ordene skandinavisme, skandinavien, Slesvig, Danmark, dansk, tysk og Preussen gir henholdsvis disse antall treff: 1, 8, 73, 88, 55, 1, 74. Selv med tanke på de tidligere nevnte problemene med nasjonalbibliotekets søkemotor gir dette gir et perspektiv på hvor ofte disse begrepene er brukt i Morgenbladet i denne perioden. Det vil bli brukt som grunnlag for å sammenligne senere.

Den første hendelsen i analysen kommer fra Morgenbladets utgave den 16. desember 1863.⁴⁴ Her skriver Morgenbladet om et studentmøte i Oslo og innlegget er i form av en leder. Først setter de leseren inn i et forslag som har blitt debattert fra møtet. Dette forslaget går ut på hvorvidt Norge skal stille sitt folk til disposisjon for danskene dersom

---

⁴³ Morgenbladet 1864: 5. mai.

⁴⁴ Morgenbladet 1863: 16. desember.

det skulle bli krig. Det kommer uklart frem om dette forslaget er ment å vedta at studentene skal stille som frivillige eller om det er meningen at studentersamfunnet skal ha dette som sin politikk. Etter at avisen har satt oss inn i saken, så velger de å bruke mye spalteplass på å sitere ett av innleggene som ble holdt i debatten. Det ble holdt av en professor Aschehoug. Aschehoug sitt innlegg er veldig skandinavistisk, og på et punkt i innlegget sitt sier han: «Det er vist og sant, at studenter ved å nå tie og enda mere ved å nekte å bekjenne seg de nødvendige følger av den grunnsetning, at de tre nordiske folk stå ett for alle, og alle for ett, ville svikte løfter, gitt i høytidelige tider.»⁴⁵ Dette er det eneste som blir rapportert fra møtet. Om de hadde andre saker på agendaen, vet vi ikke, men Morgenbladet har heller ikke viet noen plass til noen som argumenter Aschehoug og skandinavistene imot. Dette tyder på at Morgenbladet ved å sitere Aschehoug vil fremme sitt eget syn på skandinavisme. Studentene diskuterer altså dette før stridighetene bryter ut.

Danmark og det Tyske Forbund hadde kommet langt i konflikten om den nye Slesvigske grunnloven på dette tidspunktet, så Morgenbladet viste at det var muligheter for en krig. De kan dermed være motiverte til å skrive om denne hendelsen for å reflektere ovenfor politikere og en større andel av befolkningen at det er flere som er villige til å kjempe for Danmark og det de mener er en felles skandinavisk sak. I den siterte talen, lister Aschehoug opp en rekke argumenter for hvorfor Norge og Sverige må stå sammen med Danmark i denne konflikten. Dermed så kan det hende at Morgenbladet lister opp hele innlegget til Aschehoug for å vise disse argumentene til leserne sine. Da har de indirekte fremstilt en rekke argumenter for leserne sine om hvorfor Norge burde støtte Danmark i en eventuell krig. Dette er en antakelse vi ikke kan ta siden dette er et enkelt tilfelle, men ved hjelp av flere eksempler så kan vi slå den slutningen om at dette var Morgenavisens synspunkt før den andre slesvigske krig brøt ut.

Et annet eksempel er fra den 12. november 1863.⁴⁶ Her er den første saken i Morgenbladet et brev fra deres utenrikskorrespondent i Danmark og til redaktøren av Morgenbladet. Her skriver korrespondenten: «Da det jo er utenfor all tvil, at Norge og Sverige kommer til å delta i den visstnok forstående krig mellom Danmark og Tyskland...»⁴⁷ Korrespondenten går videre til å kritisere hertugen av Lauenborg hans slekt for å gjøre krav på Holstein og Slesvig. Brevet fra korrespondenten fortsetter i dette sporet. Brevet fra korrespondenten bekrefter tre ting. Det ene er at Morgenbladet tror det blir krig, det andre er at Morgenbladet tror Norge og Sverige kommer til å delta i krigen på dansk side, og det tredje er at Morgenbladets korrespondent er klart imot det

---

⁴⁵ Morgenbladet 1863: 16. desember.

⁴⁶ Morgenbladet 1863: 12. november.

⁴⁷ Morgenbladet 1863: 12. november. Egen oversettelse fra gammelnorsk.

tyske forsøket på å påberope seg arverett til Slesvig og Holstein. I brevet så viser korrespondenten forståelse for at det tyske forbund kan være interessert i å erobre Holstein for å ta vare på den nesten utelukkede tyske befolkningen, men han har ingen forståelse for at forsøker å ta Slesvig også. Han mener det ikke er noen grunn til å flytte Slesvigs grense og hvis konflikten skulle gå langt nok, så burde tyskerne gjøre seg til takke med Holstein.

5.3.2. Under den andre slesvigske krig

Denne perioden varer fra 1. februar 1864 og til og med 20. juli 1864, som er da stridighetene i krigen ble avsluttet. Treff på nasjonalbibliotekets søkemotor etter de samme ordene gir nå 19 (skandinavisme), 36 (skandinavien), 153 (Slesvig), 167 (Danmark), 120 (dansk), 0 (tysk) og 134 (Preussen). Selv om tidsrommet som er tatt for seg i denne delen er nesten dobbelt så lang, så kan vi se at økningen i antall treff har økt mer enn det på søkeordene skandinavisme, skandinavien, mens de andre enten har gått ned eller forholder seg noenlunde stabile. Dette viser at Morgenbladet skriver mer om skandinavisme, og fokus på Skandinavia, enn hva de gjorde før krigen brøt ut. Dette ser vi også i innholdet til tekstene som blir analysert her.

Den 13. februar 1864 har Morgenbladet trykt en sak med tittelen «Angående de forenede Rikers Politikk i de dansk-tyske anliggender».⁴⁸ Dette er et langt innlegg hvor Morgenbladet lister opp argumenter for Stortinget om hvorfor Norge burde støtte Danmark så mye som mulig under krigen med det formålet å få til en fred mellom Danmark og Tyskland. I innlegget så legger avisen vekt på Danmark og Norges felles historie, og her drar de også inn sagalitteraturen. De legitimerer Danmarks eierskap til Slesvig ved å trekke frem beskrivelser av Danmark som er 1000 år gamle. Innlegget går over nesten hele den første siden, og beveger seg litt inn på siden nummer to. Innlegget blir etterfulgt av et nytt innlegg som omhandler den samme problemstillingen. Dette innlegget heter «Hva er Norges interesse i den danske sak?» Dette innlegget argumenter for det motsatte syn av det forrige. Her mener forfatteren at skandinaver fremstiller Norden som i fare for de tyske rikene, noe han mener ikke er tilfellet. Denne forfatteren mener også at man burde sympatisere med Danmark, men at man utelukkende burde være en nøytral part som skal mane om fred mellom landene. Denne artikkel forfatteren bryr seg ikke hvem som ender opp med Slesvig, ettersom at han mener dette kun er snakk om grensen skal stå litt nord eller litt sør. Det er utypisk Morgenbladet å trykke anti-skandinaviske innlegg, så årsaken til at de velger å gjøre det i dette tilfellet er litt uklart. Den 5. mai, 13. mai og 10. juni er et utvalg av som eksemplenterer at

---

⁴⁸ Morgenbladet 1864: 13. februar.

Morgenbladet ikke vanligvis trykker motsvar til pro skandinavistiske artikler.⁴⁹ Det kan allikevel ikke utelukkes at grunnen til at man trykket et innlegg kritisk til skandinavisme, kan være fordi Morgenbladet nå begynner å tvile på at skandinavismen vil vinne frem.

5.3.3. Etter den andre slesvigske krig

Denne perioden varer fra 21. februar 1864 og til og med 31. oktober 1864, som er da stridighetene i krigen ble avsluttet. Treff på nasjonalbibliotekets søkemotor etter de samme ordene gir nå 4 (skandinavisme), 16 (skandinavien), 51 (Slesvig), 99 (Danmark), 82 (dansk), 12 (tysk) og 78 (Preussen). Tidsrommet her passer bedre med tidsrommet før krigen ettersom at bare er noen dager mer en 3 måneder. Her ser vi at skandinavisme gir flere treff i enn før krigen, men mange færre enn i under krigen. Det er allikevel snakk om en liten forskjell. Skandinavien blir omtalt omtrent like ofte som under krigen, og dette tyder på at fokuset på de utenriks politiske bevegelsene i Skandinavia ikke har blitt mindre. Omtale rundt Slesvig går også en del ned, mens de andre ordene har omtrent like mange treff som før og under krigen. Dette kan tyde på at avisen begynner å bli ferdig med å diskutere det slesvigske spørsmålet, at leserne begynner å bli lei av dette temaet eller rett og slett at det skjer lite rundt temaet i denne perioden.

Den 2. september gjengir Morgenbladet noen argumenter som de to svenske avisene Aftonbladet og Handelstidende har skrevet mot hverandre.⁵⁰ Her gir de først plass til Aftonbladet som argumenterer for fortsatt politisk skandinavisme. Selv om Aftonbladet er for en form for politisk skandinavisme, så siterer Morgenbladet de på å skrive at Danmark gjorde mange politiske feil og har gjort en urett mot den tyske befolkningen i Slesvig. Handelstidende får dobbelt så mye plass som Aftonbladet. De argumenterer mot politisk skandinavisme på det grunnlaget at det er urealistisk. De er ikke imot tett samarbeid, men lister opp flere grunner for hvorfor en union mellom de tre landene ikke kan fungere i henhold til at det er to dynastier som ikke vil oppgi sin politiske stilling, og de mener det ikke ville blitt akseptert av England og Russland uansett. Selv om Morgenbladet ikke selv svarer på kommentarene til de to svenske avisene, så har de skrevet en oppsummering fra bladenes opprinnelige tekster, og noe av meningen til Morgenbladet kan nå også bli reflektert her. Det kan se ut som at politisk skandinavisme står svakere nå, enn hva den gjorde før krigen brøt ut. Den 19. oktober⁵¹ har Morgenbladet en korrespondanse fra København. Denne korrespondansen fungerer som en slags oppsummering av stemningen korrespondenten mener er i København. Han

---

⁴⁹ Morgenbladet 1864: 5. mai, 13. mai og 10. juni.

⁵⁰ Morgenbladet 1864: 2. september. På nasjonalbibliotekets side så er denne listet opp å være utgaven som ble utgitt 1. september.

⁵¹ Morgenbladet 1864: 19. oktober.

nevner at skandinavisme ikke er et mål for Danmark nå ettersom at Danmark er opptatt med indre anliggender etter tapet av Slesvig og forhandlingene med de tyske rikene. Når skandinavismen står stille i Danmark, så setter dette også en demper på Norge. Det vites ikke om dette er den samme korrespondenten som tidligere skrev det svært skandinavistisk vennlige brevet til redaktøren, men dette vitner uansett om at avisen har tatt innover seg at skandinavismen har blitt påført ett nederlag etter den andre slesvigske krigen. Morgenbladet kommenterer ikke ytterligere på skandinavisme eller Danmarks tilstand i denne utgaven. I tillegg til åten skandinavisme nå omtales på i Morgenbladet, så finnes det svært få eksempler på at Morgenbladet bruker uttrykket skandinavisme etter at Danmark tapte stridighetene med den tyske alliansen. Som tidligere nevnt var det 24 treff på skandinavisme fra november 1963 og frem til november 1964. I august, september og oktober finnes det bare tre treff på at Morgenbladet har brukt dette uttrykket. Som tidligere nevnt så kan dette skyldes at søkemotoren ikke alltid klarer å lese korrekt av gotisk skrift, men det finnes noen eksempler på innlegg og ledere som omhandler spørsmål rundt Slesvig og Preussens mulige annektering.⁵² Her kunne det vært naturlig og nevne skandinavisme, men avisen gjør det ikke. Dette tyder ikke nødvendigvis på en holdningsendring i Morgenbladets mening, men dette er enda et bevis på at skandinavisme ikke er et like aktuelt begrep for Morgendagens lesere som det har vært tidligere.

5.4. Oppsummering

Analysen har sett på Morgenbladets formål og hvorfor det er naturlig at denne avisen forsøker å promotere skandinavistiske holdninger. Analysen har også vist at Morgenbladet bruker begrepet politisk skandinavisme, redegjort for hvordan dette ligner på begrepet som er definert av Hemstad. Her redegjør Morgenbladet for sitt ideologiske standpunkt ved å vise oss hvorfor Christian den andre er årsaken til at skandinavisme og unionisme har et dårlig rykte. De rettferdiggjør dermed hvorfor deres mening er korrekt og hvordan folket har blitt ført bak lyset av historien. Etter det har analysen vist hvor ofte Morgenbladet omtaler de ulike nøkkelordene som er blitt brukt i søket på nasjonalbibliotekets søkemotor. Ved hjelp av å analysere et utvalg tekster fra de ulike periodene, så har analysen vist hvordan Morgenbladet endrer omtalelsen sin fra å først ha mye fokus på og solidaritet til Danmark i det slesvigske spørsmålet, før de under krigen går over på å skrive mye om ideologien sin, og om hvorfor skandinavisme er det beste for Skandinavia. De blir dermed grepet av tiden og skriver i sammenheng med hva som står høyest på dagsordenen. Analysen har også vist hvordan Morgenbladet her kritiserer Stortinget for manglende tiltak og dårlig støtte til Danmark. Til slutt så har vi

---

⁵² Morgenbladet 1864: 21. september, 25. september og 18. oktober.

sett hvordan Morgenbladet moderer skandinavismen etter hvert som de innser at dette er en tapt sak. Det er færre innlegg som omtaler skandinavisme, og de innleggene som omtaler skandinavisme er mer modererte i sin uttalelse.

6. Analyse av Den Norske Rigstidende og Aftenbladet

Aftenbladet var det som sammen med Morgenbladet var de to største avisene i Norge på 1800-tallet frem mot 1863 og 1864.⁵³ Trolig fanget disse to avisene til sammen opp en ganske stor del av Norges lesere under den aktuelle perioden. I tillegg så skal vi se på Den Norske Rigstidende som er en avis som fikk mange treff i samme periode som Morgenbladet. Hovedgrunnen til at Den Norske Rigstidende er valgt er fordi at denne avisen har mange utgaver, og dermed dekker de fleste hendelsesforløp som skjedde under krigen mot de tyske statene. Den Norske Rigstidende vil dermed bli brukt for å sammenligne hendelsesforløp beskrevet i Morgenbladet, mens Aftenbladet blir brukt for å få et større politisk mangfold enn å kun belyse en konservativ avis i denne perioden.

6.1. Den Norske Rigstidende: rapportering av den andre slesvigske krig

Den Norske Rigstidende var frem til 1882 regjeringens offisielle kunngjøringsorgan.⁵⁴ Dette kan tyde på at den Norske Rigstidende i mindre grad gir egne kommentarer på hendelsene som har skjedd. Den Norske Rigstidendes rapportering av hendelser tilknyttet det slesvigske spørsmålet tar ofte form av referater som bruker så få ord som mulig. Disse ordene ser ikke ut til å være verken positiv eller negativ ladet. I søket på nasjonalbiblioteket sine hjemmesider hadde Den Norske Rigstidende null treff på skandinavisme, så her må man finne relevante reportasjer ved hjelp av de andre søkeordene. I Morgenbladet den 5. mai 1884 viser de til at det er en sterk misnøye for noen i det offentlige ordsiftet ved å bruke begrepet skandinavisme.⁵⁵ Dette kan gi en forklaring på hvorfor Den Norske Rigstidende ikke bruker ordet skandinavisme. Siden avisen fremmer offisielle kunngjøringer fra regjeringen, så er den avhengig av å fremstå som politisk nøytral slik at det ser ut som at det er enighet om forslagene den fremstiller.

Selv om Den Norske Rigstidende er opptatt av å fremstå som litt mindre politisk en Morgenbladet så ser vi at de siterer de politiske hendelsene som skjer i Danmark. Den 28. januar siterer Den Norske Rigstidende en tale gitt på vegne av den danske kongen i folketinget.⁵⁶ Talen ser her ut til å være gjengitt i sin helhet og handler om at man er redd for sikkerheten til borgerne i Slesvig. Det at de siterer hele talen til kongen kan tyde på at også Den Norske Rigstidende har en hensikt bak rapporteringen sin, men hovedfokuset her vil ikke være på å prøve å tyde hvilke meninger redaksjonen i Den Norske Rigstidende egentlig har.

---

⁵³ Aarseth 2009: 231.

⁵⁴ https://snl.no/Den_Norske_Rigstidende

⁵⁵ Morgenbladet 1864: 5. mai.

⁵⁶ Den Norske Rigstidende 1864: 28. januar.

Den andre slesvigske krig brøt ut 1. februar, og vi skal nå se på Den Norske Rigestidendes rapportering fra tidlig i krigen. I utgaven som kom den 1. februar skriver avisen svært lite om Slesvig eller Danmark. Avisen nevner så vidt at tyske soldater trolig har beveget seg over grensene og inn i det danske territoriet.⁵⁷ Den 2. februar nevner avisen igjen Slesvig, men ikke med mye tekst og denne gangen så omhandler det en uttalelse gitt i den Holsteinske folkeforsamlingen.⁵⁸ De fortsetter å så vidt rapportere om troppeforflytninger, men skriver fortsatt om dette med få ord og i en form som ligner veldig på et referat. Vi ser dermed at de har et mønster som går på å ikke fremstille hendelsene på en annen måte en nøytral apportering. Noe av utenlandsrapporteringen foregår nå i å oppsummere hva andre utenlandske aviser skriver, men fortsatt med få ord og uten å formidle hva avisens mening om hendelsene er. Dette er noe som er typisk for Den Norske Rigestidendes utenriksrapportering. Mønsteret fortsetter i utgaven fra 4. februar.⁵⁹ Alle uttalelsene er basert på korrespondanse fra andre aviser eller siteringer fra uttalelser gjort av andre. Det er heller aldri viet like mye tid til Danmark eller Slesvig som det er i Morgenbladet. Vi skal nå se på hvordan Morgenbladets rapportering ser ut i den samme perioden. I Morgenbladets utgave den 1. februar finner vi til likhet ikke noen innlegg og ledere om krigen.⁶⁰ Vi ser kun en liten notis under overskriften «telegrefmeddelelser». Her står det om de samme hendelsene som Den Norske Rigestidende rapporterte om i sin utgave fra 1. februar. Her står det at etter den danske overgeneralen ikke ville overgi Slesvig så har nå tyske tropper beveget seg inn i Slesvig og krigen er i gang. Helt konkret så står det: «Wrangel har i går oppfordret Meza til å overlevere Slesvig, erholdt avslag og formodentlig gått over Eideren. Krigen altså utbrutt», mens Den Norske Rigestidende fra samme dato skriver nøyaktig det samme, men siterer Morgenbladet først. Altså sier ikke Den Norske Rigestidende at det egentlig er krig, men at Morgenbladet rapporterer om dette. De skriver heller ikke noe mer enn det lille sitatet fra Morgenbladet, mens i Morgenbladet så skriver man etter meldingen om krig kort om hvordan dette oppfattes i København, Hamburg og Stockholm. I sin beskrivelse fra Stockholm viser Morgenbladet til Aftonbladet, og skriver vist Aftonbladets kritikk av Tyskland mot det nå har blitt krig. Aftonbladet kritiserer også alliansesystemet for å trekke til for kort. Dette skriver ikke Den Norske Rigestidende noe om. De siterer kun den første korte meldingen om krig fra Morgenbladet, før de går over til andre saker.

I den Norske Rigestidende fra 25. mars 1864 så oppsummerer også avisen hendelser tilknyttet den dansk-tyske krigen.⁶¹ Oppsummeringen er basert på korrespondanse fra

---

⁵⁷ Den Norske Rigestidende 1864: 1. februar.

⁵⁸ Den Norske Rigestidende 1864: 2. februar.

⁵⁹ Den Norske Rigestidende 1864: 4. februar.

⁶⁰ Morgenbladet 1864: 1. februar.

⁶¹ Den Norske Rigestidende 1864: 25. mars.

andre land, men ser også ut til å være basert på hva andre aviser har skrevet. Danske i dette tilfellet. Ved to tilfeller så siterer avisen de to danske avisene Berlingske Tidene og Fædrelandsvennen. Avisen har ingen korrespondanse fra tyske riker eller korrespondanse fra tyske aviser, men dette kan ha også ha med tilgjengelighet å gjøre.

Uansett så har Den Norske Rigestidendes korrespondanse utviklet seg til å bli litt mer fyldig. Her er det litt lengre og mer detaljrike beskrivelser av hendelsene. De er allikevel ganske enkle dersom vi sammenligner de med Morgenbladets reportasje fra den Slesvigske krigen i sin utgave den 16. mars.⁶² I Morgenbladets utgave så har man beskrivelser av hendelsene i form av et innlegg under «Utenlandske Efterretninger», i form utenrikskorrespondanse til Morgenbladet og i form av et langt sammendrag fra avisen Times. Utenom det som er skrevet under «Utenlandske Efterretninger», så går disse innleggene ikke bare i detalj om ulike hendelser, men de skriver også hva de mener om hendelsene, og kritiserer både de norske og svenske myndighetene.

Oppsummert så kan man se at Den Norske Rigestidende har en lignende metode for å rapportere om hendelsene tilknyttet krigen, men at de ikke har noen form for debattinnlegg som kan diskutere disse hendelsene. De fremstår som mer nøytrale, men viktigere så ser vi hvordan Morgenbladet kunne rapportert og diskutert det Slesvigske spørsmålet dersom de hadde ønsket å opptrå mer nøytralt. Vi kan dermed si med sikkerhet at Morgenbladet har et behov for å fronte sin ideologi inn i det offentlige ordskiftet.

6.2. Aftenbladet: et liberalt blikk

I motsetning til Morgenbladet, så kan Aftenbladet anses som en liberal avis.⁶³ Avisen var opprinnelig et satirisk ukeblad, men ble senere omgjort til en avis som skulle konkurrere med Morgenbladet. Som liberal avis så hadde Aftenbladet noen meninger mann som Morgenbladets lesere ville sett på som kontroversielle. Et eksempel på dette er hva Aftenbladet mener om samenes kultur og plass i det norske samfunnet.⁶⁴ Disse avisene hadde ofte motstridene synspunkter når det gjaldt politiske saker.

Aftenbladet fikk kun et treff på skandinavisme i tidsrommet som er aktuelt for denne oppgaven. Mye av grunnen til det er nok fordi, som tidligere nevnt i oppgaven, nasjonalbiblioteket mangler Aftenbladet sine utgaver fra 1864 på nettet. For å fange opp Aftenpostens skrivinger i november og desember 1863 så søkes det også på de andre ordene som er nevnt tidligere i oppgaven. I utvalget vi da ender opp med fra

---

⁶² Morgenbladet 1864: 26. mars.

⁶³ Rees 2020: 47-48.

⁶⁴ Rees 2020: 40-42.

Aftenbladet, så har Aftenbladet en litt annen tilnærming til sine saker om skandinavisme enn hva Morgenbladet har. Morgenbladet trykker/skriver stort sett innlegg/ledere om skandinavisme, mens Aftenbladet ikke har like mange slike ledere eller innlegg. I det første eksempelet fra Aftenbladet som er et opplag fra 14. desember 1863⁶⁵ bruker avisen mye tid på det skandinaviske spørsmålet, men det tar form i en gjengivelse av en student-tale og senere skriver man om en bok som heter «Foreningen mellom Sverige og Norge fra et historisk og statsrettslig standpunkt betraktet», og omhandler skandinavisme skrevet av H. L. Rydin.⁶⁶ Aftenbladet har dermed distansert seg fra å uttale seg direkte om unionsspørsmålet og situasjonen i Slesvig, men om man skal stille Aftenbladet ansvarlig til stykkene de velger å publisere, altså studentbevegelsens tale og H. L. Rydins bok, så er Aftenbladet langt på vei enig med Morgenbladet. Det at de velger å fremme bøker som den skrevet av Rydin, tyder på at om de ikke ønsker å fremme skandinavisme med Danmark, så ønsker de i hvert fall å fremme unionen med Sverige, noe som også passer innenfor parameterne som er satt for hva som kan defineres som skandinavisme i denne teksten. Aftenbladet er dermed ikke like frempå som Morgenbladet med å fronte skandinavisme, men de ønsker ihvertfall et sterkere samarbeid i Skandinavia og er klare støttespillere til unionen. Så vet vi tradisjonelt at det er liberalistene som har flest konflikter med svenske kongen, men unionskonfliktene er enda ikke på agendaen.

Den 7. november 1963 har Aftenposten to relevante artikler om forholdene i Skandinavia.⁶⁷ Den første tar form i en slags oppsummering om hva andre aviser mener om regjeringens politikk i forhold til det slesvigske spørsmålet, eller det danske spørsmålet som avisen kaller det i dette tilfellet. Etter å ha gjengitt synspunktene til andre aviser, så avslutter Aftenbladet ved å si at de er enige med Morgenbladet og deres kommentarer på regjeringens politikk. Dette er et sjeldent tilfelle hvor Aftenposten skriver rett ut hva de mener. De skriver ikke noe mer om saken enn at de sier seg enige i Morgenbladets kritikk av regjeringen. De ønsker dermed å vise at den norske pressen står samlet i at regjeringen må ta sterkere tak for å trygge Danmark. I den neste artikkelen fra samme oppsalg, er i form av en utenrikskorrespondanse og her nevnes det at man jobber for å sikre freden mellom Danmark og Tyskland. Korrespondenten virker trygg på at det blir fred ettersom at han skriver at de andre store nasjonene vil følge Englands eksempel i saken. Han mener dermed at meglingen mellom det tyske forbund og Danmark vil gå i orden ettersom at England er mekler og har de andre europeiske stormaktene i ryggen.

---

⁶⁵ Aftenbladet 1863: 14. desember.

⁶⁶ Aftenbladet 1863: 14. desember.

⁶⁷ Aftenbladet 1863: 7. november.

Det at Aftenbladet sier i den første artikkelen at regjeringens politikk er for svak, men i det andre at meglingsene trolig kommer til å føre frem tyder på at de ønsker at regjeringens politikk skal være sterkere for å sikre Danmark et bedre utfall i forhandlingene. Det er dermed uklart om de faktisk ønsker at Sverige og Norge skal støtte Danmark militært, men at de i hvert fall burde gi inntrykket av at Skandinavia står sammen ovenfor det Tyske Forbund.

7. november er fortsatt tidlig i konflikten, og den nye danske grunnloven er enda ikke vedtatt. Litt senere, den 10. desember skriver Aftenbladet mer om konflikten som er utløsende for den andre slesvigske krig.⁶⁸ Her baserer også Aftenbladet seg stort sett på oppsummeringer fra andre aviser. Under feltet om utenriks så er nesten hele delen viet til Danmark og handler om spørsmålene rundt Slesvig og Holstein. Rapportene avisen gjengir her ser ikke ut til å komme fra en egen utenrikskorrespondent, men fra utenlandske aviser. Deriblant Times fra England. Det Aftenbladet oppsummerer fra Times sine observasjoner er at forhandlingene ikke står i Danmarks favør. England er ifølge Times tilbakeholdne fordi de mener det tyske forbund har rett på Holstein, og flere av de tyske rikene har anerkjent en annen hertug av Holstein og Slesvig enn den danske kongen. Times mener også at England ikke bryr seg om Slesvig går til Danmark eller Tyskland. Det kommer frem i oppsummeringen fra danske aviser at de mener at grunnen til at Sverige og Norge er så tilbakeholdne med å støtte Danmark er fordi Frankrike lar vente på seg fordi de er usikre på hvordan England stiller seg til konflikten. De går dermed litt på vei i å kritisere et for komplisert alliansesystem som bidrar til tiltaksløshet. De mener derimot at dersom konflikten vil bryte ut til å bli stridigheter, så vil Danmark få politisk støtte av England og Frankrike. Det er uklart hva Aftenbladet faktisk mener hvis man ser på denne artikkelen isolert, siden de siterer kilder som taler for Danmark og imot Danmark. De har helle rikke gitt veldig stor forskjell i de ulike synspunktene i teksten sin, så man kan ikke se at de har gitt et av synspunktene fordelene ved å gi de mer plass. Siden vi vet at de i oppslaget fra 7. november at de er enige med Morgenbladets meninger om regjeringens tiltaksløshet, så tyder dette på at de støtter skandinavisme, men har en litt mer balansert rapportering av hendelsene tilknyttet Slesvig enn hva Morgenbladet har.

---

⁶⁸ Aftenbladet 1863: 10. desember.

7. Konklusjon

I denne oppgaven har jeg analysert avisenes holdninger om skandinavisme tilknyttet den andre slesvigske krig. Dette er gjort gjennom å analysere flere utgaver av Morgenbladet utgitt i perioden november 1863 og til og med oktober 1864. Trenden i Morgenbladet har vært en økende grad av skrivning og promotering av skandinavisme før og i løpet av krigen. Etter krigen har Morgenbladet moderert seg noe i mengden avis plass og antall oppslag de har om skandinavisme. De har også moderert seg noe i språket. Den Norske Rigstidende har blitt brukt for å vise hvordan Morgenbladets dekning av krigen skiller seg fra Den Norske Rigstidende, og dermed også vise hvordan Morgenbladets motiv om å fremme skandinavisme tydelig kommer frem. Aftenbladet er brukt for å vise at det ikke nødvendigvis bare er konservative aviser som er tilhengere av skandinavisme, men at dette også kan gjelde mer liberale aviser.

I analysen så demonstrerte vi Morgendagens definisjon av skandinavisme og hvordan de stiller seg til skandinavisme videre i sine oppslag fra november 1863 og frem til november 1864. Som vi har sett så var Morgenbladet en stor tilhenger av skandinavisme i på den måten de redegjorde for i sin utgave 5. mai 1864. Denne definisjonen passer godt innenfor den samme definisjonen av politisk skandinavisme, som er blitt redegjort for i delkapittel 2.2. Dette er en definisjon som Morgenbladet aldri viker fra. Gjennom året så har analysen likevel vist at det har vært en endring i Morgenbladets omtalelser om hendelsene under den andre slesvigske krig. Morgenbladet rapporterer flittig om hendelsene frem til Danmark har tapt krigen. Før dette så skriver de ofte om krigen og det er også publisert en rekke leserinnlegg og ledere i avisen som behandler spørsmål knyttet til disse krigen. Den norske og svenske staten blir ofte kritisert for å ikke bidra mer til Danmarks sak. Her ser vi en klar motivasjonssammenheng siden Morgenbladet er for en politisk skandinavisme. Etter denne perioden hvor Danmark har tapt krigen, så skriver Morgenbladet mindre om hendelser knyttet til krigen. De fortsetter å skrive om det, men ikke like mange som før. Dette har vi sett ved at det er færre treff på de aktuelle ordene, samt at Morgenbladet ikke publiserer mange saker tilknyttet den andre slesvigske krig i samme utgave. Leserinnlegg og ledere om emnet blir mer sporadisk enn tidligere. Dette kan tyde på en holdningsforandring blant leserne av Morgenbladet.

Videre så har oppgaven analysert hvordan disse iakttagelsene om Morgenbladet stemmer med andre aviser fra samme tid. Sammenligningen av Den Norske Rigstidende har som fokus å se på hvordan begge avisene skriver om hendelsene av den andre slesvigske krig. Her har vi sett hvordan Den Norske Rigstidende skiller seg ved å ikke ha leserinnlegg og ledere på samme måte som Morgenbladet. Vi har også sett at Den Norske Rigstidende bruker kortere oppsummeringer, ofte tatt fra andre aviser, for å skrive om hendelsene. Den Norske Rigstidende sin dekning av krigen ligner dermed mer

på hvordan dagens aviser ville omtalt hendelsene. Det er kontrast til Morgenbladet, ved at Morgenbladet i sine fleste oppslag om hendelsene i den andre slesvigske krig prøver å promotere skandinavisme. Morgenbladet har dermed en klar politisk motivasjon i sine utgaver, og dette skiller seg fra Den Norske Rigestidendes utgaver. I den Norske Rigestidende har vi heller ikke funnet noen eksempler på at de bruker begrepet skandinavisme. Dette kan tyde på at Den Norske Rigestidende prøver å nå ut til en mindre politisert del av befolkningen, mens Morgenbladet har sine lesere og prøver å promotere sin egen politikk i form av skandinavisme i sine utgaver.

Når det gjelder Aftenbladet som en liberal avis, så ser vi at deres tidlige syn på skandinavisme er ganske likt det synet som forklares i Morgenbladet. Dette tyder på at skandinavisme ikke nødvendigvis var et politisk prosjekt som tilhørte høyresiden. Det store flertallet av Norges befolkning var trolig imot skandinavisme, så dette tyder på at man har en slags politisk og kulturell elite som fremmer skandinavisme, spesielt frem mot den andre slesvigske krig.

Dersom man bryter ned forskningsspørsmålet vil man kunne svare på det, ved hjelp av en liten oppsummering av det som har blitt sagt i konklusjonen. Forskningsspørsmålet var: «Hvordan stiller avisene seg til utvikling og meninger om skandinavisme frem mot, i løpet av, og etter den andre slesvigske krig i tidsrommet november 1863 og frem til november 1864?» Kort oppsummert så vil svaret her være at ved å analysere Morgenbladet så kan man se at avisen er meget vennlig mot skandinavismen i sin politiske form, men at i denne saken så får de også god støtte av Aftenbladet og det er en enighet mellom liberalistiske og konservative krefter før krigen starter. Gjennom Morgenbladet så har vi sett hvordan avisen bruker leserinnlegg og innlegg fra redaksjonen for å argumentere for å fremme skandinavisme blant leserne sine. Dette står i kontrast til Den Norske Rigestidende som ikke bruker denne type debattinnlegg.

Dersom vi skal sette dette inn i en moderne kontekst så kan dette kanskje være et tegn på at det finnes politiske eller ideologiske som går på tvers av klassiske politiske skillelinjer. Skandinavismens omtale rundt det slesvigske spørsmål er et bevis på dette. Det kan også være et eksempel på hvordan en politisk informert elite kan være uenig med folket, og bruke sin makt til å sette sin politiske agenda inn i det offentlige ordskiftet uten at denne nødvendigvis har noe støtte blant folket. Slik som i dette tilfellet hvor Morgenbladet argumenter sterkt for en støtte til Danmark som aldri skjer. Kanskje falt alle Morgendagens ord for døve ører? Det er kanskje ikke så rart at norske skolebarn i dag sitter og lærer om nasjonalromantiske figurer og Norges kamp for selvstendighet, når selv det sterkt proskandinavistiske Morgenbladet måtte dempe argumentasjonen sin etter den andre slesvigske krig.

8. Referanser

8.1. Kilder

Aamold, S. (2017). Karl Johan i bronse: Brynjulf Bergsliens rytterstatue på Slottsplassen. *Kunst og Kultur 2017*(03), 108-127. <https://doi.org/10.18261/issn.1505-3029-2017-03-01>

Aarseth, A. (2009). Det moderne gjennombrøttet i mediehistorisk perspektiv. *Edda*, 96(3), 226-237. <https://www.idunn.no/edda/2009/03/art02>

Encyclopedia Britannica. (2020). Encyclopedia Britannica. *Schleswig-Holstein*. Hentet fra: <https://www.britannica.com/place/Schleswig-Holstein>

Haarberg, J. (2015). Vår egen Thue – Historien om den norske litteraturvitenskapens spede begynnelse. *Norsk litteraturvitenskapelig tidsskrift 2015*(02), 149-161.

Hemstad, R. (2018). Skandinaviens geografi: Lærebokstrid og kartdebatt – alternative nasjonsbyggingsprosjekter 1815-1846. *Norsk Pedagogisk Tidsskrift*, 102(2), 114-132.

Løkke, A. & Olden-Jørgensen, S. (2001). Diskurs for historikere. *Historisk Tidsskrift (København)*, 101(1), 181-191.

Mardal, M. A. (2018). Store norske leksikon. *Karl den 4 – av Norge og Sverige*. Hentet fra: https://snl.no/Karl_4_-_av_Norge_og_Sverige

Mardal, M. A. (2020). Store norske leksikon. *Christian 9*. Hentet fra: https://snl.no/Christian_9

Nasjonalbiblioteket. (2020, 23. mai). Søk i nettbibliotek. <https://www.nb.no/search?mediatype=aviser&fromDate=18631101&toDate=18641031&viewability=ALL>

Nilsson, T. (2014). Grunnloven i Sverige – från politisk vapen till fredssymbol. *Internasjonal Politikk 2014*(03), 411-417.

Rees, E. (2020). Bjørnsons Sigurd Slembe og samenes plass i Norges kulturelle arkiv. *Norsk litteraturvitenskapelig tidsskrift*, 2020(01), 40-52. <https://doi.org/10.18261/issn.1504-288X-2020-01-04>.

Roos, M. (2013). Kulturendring og kirkesang – Magnus B. Landstad og opplysningstiden. *Teologisk tidsskrift 2013*(03), 227-238.

Tjelmeland, H. (2008). [Bokanmeldelse av: Fra Indian Summer til nordisk vinter, Skandinavisk samarbeid, skandinavisme og unionsoppløsningen. 2008. R. Hemstad]. *Historisk tidsskrift*, publisert på Idunn 2/9-2009, 313- 316.

Østergård, U. (2004). Europa i Norden. *Nytt Norsk Tidsskrift*, 2004(03-04), 382-398.

8.2. Litteratur

Hemstad, R. (2008). *Fra Indian Summer til nordisk vinter: Skandinavisk samarbeid, skandinavisme og unionsoppløsningen (1. utg.)*. Oslo: Akademisk Publisering.

Jørgensen, M. W. & Phillips, L. J. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: SAGE Publications Ltd.

Myhre, J. E. (2015). *Norsk historie 1814-1905 (2. utg.)*. Det Norske Samlaget: .

Palmer, R. R., Colton, J. & Kramer, L. (2014). *A History of Europe in the Modern World (11th ed.)*. New York: McGraw-Hill Professional.

8.3. Aviser

Aftenbladet. (1863, 10. desember). *Aftenbladet*.

Aftenbladet. (1863, 14. desember). *Aftenbladet*.

Aftenbladet. (1863, 17. november). *Aftenbladet*.

Den Norske Rigstidende. (1864, 28. januar). *Den Norske Rigstidende*.

Den Norske Rigstidende. (1864, 1. februar). *Den Norske Rigstidende*.

Den Norske Rigstidende. (1864, 2. februar). *Den Norske Rigstidende*.

Den Norske Rigstidende. (1864, 4. februar). *Den Norske Rigstidende*.

Den Norske Rigstidende. (1864, 25. mars). *Den Norske Rigstidende*.

Morgenbladet. (1863, 3. november). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1863, 12. november). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1863, 16. desember). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1864, 13. februar). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1864, 26. mars). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1864, 5. mai). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1864, 13. mai). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1864, 10. juni). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1864, 2. september). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1864, 21. september). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1864, 25. september). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1864, 18. oktober). *Morgenbladet*.

Morgenbladet. (1864, 19. oktober). *Morgenbladet*.

